

**До спеціалізованої вченої ради ДФ 70.895.001
у Хмельницькому університеті управління
та права імені Леоніда Юзькова**

(29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8).

В І Д Г У К

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента, доцента
кафедри цивільного права та процесу ДВНЗ «Ужгородський національний
університет» Чепис Олесі Іванівни на дисертаційну роботу Белової Юлії
Дмитрівни на тему «Цивільні правовідносини щодо персональних даних»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасні демократії проголошують своїм пріоритетом повагу до прав та гідності людини і є немислимими без повноцінного забезпечення недоторканності її особистого життя, приватності, а це, в свою чергу, неможливе без ефективного захисту її персональних даних. Входження в інформаційну еру, що проявляється у запровадженні інформаційно-телекомунікаційних технологій, та пов'язане з ним збільшення обсягів і напрямів використання інформації у різних сферах суспільного життя, її передача новітніми комунікаційними засобами істотно розширили можливості щодо збирання, зберігання і обробки інформації відносно окремих громадян. З технологічним розвитком збільшується і кількість протиправних посягань на носії інформації та інформацію про особу. Активність у формуванні автоматизованих баз даних, обробка та поширення відомостей про осіб без їхнього відома призвели до виникнення глобальної за своїми масштабами у часі та просторі проблеми інформаційної безпеки людини, суспільства і держави щодо захисту персональних даних. У зв'язку з цим, розвиток системи захисту персональних даних є одним із найбільш актуальних

завдань, які стоять перед українським суспільством на сучасному етапі. Крім того, створення дієвої системи захисту персональних даних належить до міжнародних зобов'язань України, в тому числі пов'язаних із євроінтеграцією.

Персональні дані як такі не є новим, невідомим чи недослідженим феноменом в науково-правовій доктрині. Різні аспекти окресленої проблематики розглядались в межах конституційного, адміністративного та міжнародного права. Однак для цивільного права вищезазначена тематика є новою та не розробленою.

На сьогоднішній день наука цивільного права покликана виробити обґрунтовані доктринальні положення, які б лягли в основу нормативного матеріалу, що регулює цивільно-правові відносини щодо персональних даних відповідно до вимог сьогодення. У цьому сенсі комплексне дисертаційне дослідження Ю.Д. Белової, присвячене приватно-правовому розумінню персональних даних, їх статички та динаміки у контексті цивільних правовідносин характеризується безперечною актуальністю та своєчасністю. Дійсно, обрана проблематика є перспективним напрямком наукових досліджень з комплексним предметом, що передбачає взаємодію з представниками різних галузей юридичної науки.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права на 2013–2017 роки «Удосконалення механізму правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» та на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права «Управлінські

та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Об'єктом дослідження виступають цивільні правовідносини, пов'язані зі здійсненням та захистом персональних даних, та проблеми їх правового регулювання, що цілком відповідає проблематиці дисертаційних досліджень, які виконуються за спеціальністю 081 «Право».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, їх достовірності та новизни підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, комплексним аналізом законодавства та наукових праць, судової практики, в тому числі практики ЄСПЛ. Дисертаційна робота Ю.Д. Белової характеризується концептуальною цілісністю, продуманою дослідницькою стратегією, логікою постановки завдань та розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу, гармонійністю наукового викладу, який проявляється у всебічному дослідженні обраної проблематики. Ознайомлення з дисертаційним дослідженням Ю.Д. Белової дозволяє говорити про те, що сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають належну міру достовірності та обґрунтованості, що вимагаються від досліджень такого виду. Використання загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання дозволили дисертантці виявити та вирішити комплекс теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із розвитком науки цивільного права у сфері цивільних правовідносин щодо персональних даних і сформулювати пропозиції для вдосконалення чинного законодавства України. Достовірність результатів дослідження забезпечується методологічним плюралізмом. Загалом, дисертаційне дослідження, а також використані у ньому наукові методи пізнання, ґрунтуються на діалектичному сприйнятті правової дійсності. За допомогою історико-правового методу було проаналізовано розвиток законодавства у частині, що стосується правового регулювання відносин, пов'язаних із персональними даними, виявлено основні етапи та тенденції розвитку законодавства у цій частині. На увагу заслуговує використання діалектичного методу пізнання, за допомогою якого було

визначено взаємозв'язки між особистими немайновими правами та правами, пов'язаними із персональними даними. При дослідженні проблем статички та динаміки цивільних правовідносин щодо персональних даних дисертанткою було широко використано методи тлумачення законодавства та аналізу.

За допомогою порівняльно-правового методу було проаналізовано законодавство зарубіжних держав у частині, що стосується правового регулювання відносин, пов'язаних із персональними даними, визначено загальні тенденції розвитку відповідних положень, сформульовано пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України. Комплексне використання різних методів наукового дослідження дозволило дисертантці для досягнення поставленої мети, а саме на основі досягнень юридичної науки, вдосконалення законодавства України та практики його застосування визначити загально-правові засади цивільних правовідносин щодо персональних даних та вирішити комплекс теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із цивільно-правовими аспектами статички та динаміки правовідносин щодо персональних даних; розроблення конкретних пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання цивільних відносин, пов'язаних із персональними даними, виконати поставлені завдання: з'ясувати правову природу персональних даних; сформулювати поняття персональних даних та охарактеризувати їх види; охарактеризувати суб'єкта персональних даних і проблеми його встановлення; розкрити європейські стандарти правового регулювання цивільних відносин щодо персональних даних; визначити поняття, правову природу та види прав суб'єкта персональних даних; виявити особливості участі у правовідносинах щодо персональних даних осіб, які їх обробляють; з'ясувати підстави виникнення цивільних правовідносин щодо персональних даних; визначити підстави, форми та способи захисту прав суб'єкта персональних даних; розробити конкретні пропозиції та рекомендації з удосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних із персональними даними.

Загальний аналіз змісту роботи свідчить про те, що дослідження має системний, цілісний, самостійний характер та відзначається високим науковим

рівнем та актуальністю. Дана робота виступає, по-суті, першим в Україні спеціальним дослідженням, що стосується цивільних правовідносин щодо персональних даних.

Предметом дослідження є цивільні правовідносини щодо персональних даних. У процесі розкриття обраного предмета у роботі послідовно було висвітлено питання правової природи, поняття та видів персональних даних; особливостей суб'єкта персональних даних; європейських стандартів цивільно-правового регулювання відносин щодо персональних даних; поняття та правової природи цивільних прав суб'єкта персональних даних; запровадження нових прав суб'єкта персональних даних в контексті гармонізаційних процесів; участі у відносинах щодо персональних даних осіб, які їх обробляють; підстав виникнення цивільних правовідносин щодо персональних даних; підстав захисту прав суб'єкта персональних даних; форми та способи захисту прав суб'єкта персональних даних.

З метою всебічного розкриття об'єкта та предмета дослідження авторкою було проведено ретельний аналіз законодавства країн ЄС та судової практики з метою виокремлення існуючих підходів до визначення правової природи персональних даних, їх особливостей як об'єкта цивільних правовідносин, специфіки прав на них, а також підстав, форм та способів захисту. Саме періодичне порівняння вітчизняних реалій та європейського законодавства дало змогу авторці визначити проблемні моменти національного правозастосування та сформулювати власні пропозиції з реформування цивільного законодавства щодо персональних даних відповідно до сучасних викликів.

Дисертанткою було обрано вдалу архітектуру, яка дозволила їй максимально повно розкрити обрану проблематику. Структурна побудова дисертації відповідає меті і предмету дослідження, й включає вступ, три розділи, поділені на дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел (233 найменування) та додатки. Такий підхід до структурування змісту дослідження виглядає цілком логічним, адже дозволив авторці розкрити ті актуальні питання, що були обрані для дослідження.

На підтвердження ґрунтовного характеру проведеного дослідження можна навести слушно обраний автором комплексний підхід до вибору науково-методологічних та нормативно-правових джерел й емпіричної бази. Адже на якість отриманих результатів вплинуло глибоке опрацювання робіт вітчизняних та іноземних цивілістів, врахування досягнень загальнотеоретичної юриспруденції, інших галузей системи права України. Істотну увагу у ході дослідження було приділено аналізу актів конституційного права, цивільного законодавства України, матеріалів судової практики, практиці європейських судових органів тощо. Перелік проблем окресленої сфери, з якими стикається сучасна судова практика наведений у всіх трьох розділах роботи.

Робота містить положення, які мають важливе науково-теоретичне значення й практичне спрямування. Положення новизни, що виносяться на захист, підкріплені відповідними висновками по ходу дослідження, а також належним чином обґрунтовані.

Ознайомлення з рецензованою роботою дає підстави зробити висновок, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, ступінь їх достовірності та наукової новизни в цілому відповідають вимогам, що ставляться до даного виду робіт.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображені у 19 публікаціях, а саме: одноособовій монографії; шести публікаціях у наукових виданнях України, визначених фаховими з юридичних наук; двох у наукових періодичних виданнях інших держав; 10 збірниках тез матеріалів науково-практичних конференцій. Сформульовані положення носять оригінальний, самостійний характер. Посилання на авторські публікації у роботі присутні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота стала першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням цивільних правовідносин щодо персональних даних. У дисертації Ю.Д.Белової оброблено, проаналізовано та узагальнено значний масив наукових

праць українських та зарубіжних правників, а також практику ЄСПЛ та українських судів. За результатами аналізу джерел автором сформульовано власні пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства та зроблено висновки, які обумовлюють наукову новизну та достовірність одержаних в результаті дисертаційного дослідження результатів.

На особливу увагу заслуговує авторське визначення персональних даних, сформульоване дисертанткою, а саме: персональні дані – це відомості або сукупність відомостей, що безпосередньо чи опосередковано стосуються фізичної особи, незалежно від її громадянства, постійного місця проживання чи іншого правового зв'язку з державою, яка є їх носієм, та дозволяють «прямо» або «опосередковано» її ідентифікувати за умови, що такі відомості було оброблено шляхом збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення знеособлення, знищення, у тому числі – з використанням інформаційних (автоматизованих) систем (с.52). Така дефініція є більш чіткою і конкретною порівняно із закріпленою у ЗУ “Про захист персональних даних”.

Вельми цікавим є доповнення переліку ознак персональних даних вказівкою на момент, з якого відомості про особу набувають правового режиму персональних даних. На думку дисертантки, такий момент пов'язаний із початком обробки персональних даних шляхом збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення, знищення персональних даних, у тому числі із використанням інформаційних (автоматизованих) систем (с.47).

Авторка цілком справедливо зазначає, що оскільки Закон України «Про захист персональних даних» не містить жодної норми, яка б встановлювала особливості захисту персональних даних неповнолітніх та малолітніх осіб, а їх правовий статус залишився поза увагою науковців, постає питання про те, чи можуть неповнолітні особи самостійно здійснювати особисті немайнові права суб'єкта персональних даних, якщо так, то в яких межах. Авторка з цього

приводу робить логічний висновок про можливість існування двох варіантів: 1) коли обробка персональних даних неповнолітніх осіб здійснюється у зв'язку із правовідносинами, які охоплюються обсягом їх дієздатності; 2) коли обробка персональних даних неповнолітніх осіб здійснюється у зв'язку із правовідносинами, які знаходяться за межами обсягу їх дієздатності. У першому випадку неповнолітня особа може самостійно здійснювати права суб'єкта персональних даних; у другому – ці права здійснюються за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників (с.56-57).

Заслуговує на підтримку положення дисертації щодо необхідності захисту персональних даних після смерті їх суб'єкта («посттанативні права»). В цьому аспекті авторкою проаналізовано два підходи європейських країн щодо регулювання обробки персональних даних померлої особи. Перший («негативний») полягає у виключенні відносин з приводу відомостей про померлу особу зі сфери дії законодавства про захист персональних даних. Другий (позитивний) представлений країнами, де поширюється дія законодавства про захист персональних даних на відносини щодо обробки відомостей про померлу особу (с.61).

Авторкою обґрунтовано необхідність приведення змісту Закону України «Про захист персональних даних» у відповідність до Загального регламенту про захист даних Європейського Парламенту та Ради, який застосовується з 25 травня 2018 р., оскільки Закон України «Про захист персональних даних» є по факту імплементацією стандартів Директиви 95/46/ЄС (с.73).

В результаті дослідження авторкою запропоновано проєкт статті 302¹ Цивільного кодексу України «Право фізичної особи на персональні дані», а також сформульовано авторське розуміння такого права - це особисте немайнове право, специфіка якого полягає в його: об'єкті – персональні дані; меті – захист права на приватність та інших особистих немайнових прав у зв'язку з обробкою персональних даних; змісті – активні та пасивні правомочності, а також правомочність захисту, котрі можуть бути реалізовані як в абсолютних, так і відносних правовідносинах (с.111).

Доцільно погодитися з дисертанткою щодо необхідності на сьогодні доповнення змісту права на персональні дані новими правомочностями. До таких правомочностей авторка відповідно до стандартів ЄС відносить право на мобільність (с.112-118) та право на забуття (с.118-133), зміст, межі та особливості яких розкрито у роботі.

У ході дослідження авторкою встановлено, що поняття «володілець» охоплює випадки як правомірної обробки персональних даних, так і обробку персональних даних за відсутності правової підстави, а також обробку, котру здійснюють у протиправний спосіб. Використавши це твердження як критерій, дисертанка виділила види володільців: 1) титульний володілець – особа, яка набула статусу володільця безпосередньо чи опосередковано на підставі норм права; 2) фактичний законний володілець – особа, яка набула статусу володільця в силу фактичних обставин за умови дотримання принципів обробки персональних даних; 3) фактичний незаконний володілець – особа, яка набула статусу володільця за відсутності правомірної підстави для обробки персональних даних. Такий поділ має не тільки теоретичне значення, але й може бути врахований при визначенні відповідальності володільця за порушення прав суб'єкта персональних даних (с.137).

Науковою новизною характеризується також виділення та характеристика умов дійсності згоди суб'єкта персональних даних: добровільність, поінформованість, конкретність, однозначність. При цьому вказані умови повинні застосовуватися у сукупності (с.165).

Дисертація характеризується цілою низкою інших положень, що свідчать на користь оригінального характеру отриманих результатів.

Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження. Викладені в дисертаційному дослідженні Ю.Д. Белової положення мають як науково-теоретичне, так і практичне значення. Викладені теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані: *науково-дослідній сфері* – як основа для подальшого поглибленого теоретичного вивчення персональних даних як об'єкта цивільних

правовідносин; *правотворчості* – для вдосконалення чинного цивільного законодавства, яке регулює питання у сфері персональних даних як об'єкта цивільних правовідносин; *навчальному процесі* – під час викладання та підготовки методичних матеріалів з навчальних дисциплін «Цивільне право України». Про можливість застосування положень дисертаційної роботи свідчить Акт про реалізацію результатів наукових досліджень, наданий у Додатку Б до дисертації. На користь практичної значимості отриманих результатів свідчать також проведений аналіз матеріалів вітчизняної та зарубіжної судової практики та практики ЄСПЛ.

Зауваження щодо змісту дисертації. Не заперечуючи актуальність проведеного авторкою дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність положень роботи, високий теоретичний рівень, а також практичну значущість результатів для вдосконалення національного законодавства у сфері цивільного права та правозастосування, разом із тим необхідно зазначити, що окремі положення дисертаційної роботи Ю.Д. Белової носять дискусійний характер, а деякі висновки потребують додаткової аргументації.

1. У ході дослідження авторка приходить до висновку, що право на персональні дані не є абсолютним, оскільки існує нормативно закріплена можливість встановлення випадків правомірного втручання, винятків зі змісту та обмежень при здійсненні права на персональні дані (с.95-96 дисертації). Водночас сама дисертантка у роботі допускає можливість виникнення щодо персональних даних абсолютних правовідносин: 1) на сторінці 53 серед видів цивільних правовідносин, які можуть виникати щодо персональних даних виділяє: - *абсолютні* правовідносини між суб'єктом персональних даних (управомочена особа) та усіма іншими особами (зобов'язані не порушувати права суб'єкта персональних даних) з приводу охорони персональних даних; - *абсолютні* правовідносини між володільцем, розпорядником персональних даних та третіми особами в розумінні Закону України «Про захист персональних даних» (управомочені особи) та усіма іншими, крім суб'єкта персональних даних

(зобов'язані особи) щодо забезпечення захисту персональних даних; 2) на сторінці 110 зазначає, що правомочності суб'єкта персональних даних доцільно поділяти на дві групи: ті, які реалізуються в *абсолютних* правовідносинах, тобто коли суб'єкту персональних даних як уповноваженій особі протистоїть невизначене коло зобов'язаних осіб; ті, які реалізуються у відносних правовідносинах, тобто коли суб'єкту персональних даних як уповноваженій особі протистоїть володілець та (або) розпорядник персональних даних. Така позиція дисертантки вимагає додаткового аргументування і пояснення, а саме: чому для обґрунтування «неабсолютності» прав на персональні дані нею обрано критерій можливості/неможливості законодавчого обмеження, а не загальноприйнятий у доктрині цивільного права підхід (мається на увазі розуміння абсолютного права як суб'єктивного права, носієві якого протистоїть невизначена кількість зобов'язаних осіб, обов'язок яких полягає в утриманні від вчинення дій, що порушують абсолютні права)? І чи коректно говорити про можливість виникнення абсолютних правовідносин щодо персональних даних, заперечуючи абсолютність суб'єктивного права на персональні дані?

2. Щодо співвідношення правового режиму «бази персональних даних» як сукупності упорядкованих персональних даних та «бази даних» як об'єкта авторського права авторка підтримує позицію, відповідно до якої база персональних даних є різновидом бази даних (компіляції даних), що може бути як оригінальною (містить творчий вклад автора), так і неоригінальною (проста систематизована інформація про персональні данні людини) (сс. 102-103). Виникає запитання: якщо база персональних даних відповідатиме критеріям оригінальності і, відповідно, буде об'єктом авторського права, то яким чином відбуватиметься здійснення прав на таку базу персональних даних суб'єктом персональних даних, володільцем, розпорядником, третіми особами та самим автором, а також якою буде взаємодія цих осіб між собою з приводу такої бази даних?

3. Авторка обґрунтовано звертає увагу на складну природу персональних даних і наводить три твердження щодо їх правової природи (с.37). Перше – персональні дані належать до нематеріальних благ як об'єктів цивільних відносин. Друге – персональні дані є різновидом інформації. Третє – персональні дані належать до особистих немайнових благ. Водночас, далі у роботі робиться висновок про правову природу персональних даних як інформаційних особистих немайнових благ (с.37). Останнє твердження є кроком до звуженого розуміння правової природи персональних даних, а тому потребує додаткового уточнення під час захисту: персональні дані мають потрійну природу, є окремим особистим немайновим правом чи інформаційним особистим немайновим благом?
4. У ході дослідження авторка звертає увагу на адміністративний порядок захисту персональних даних, який на сьогодні забезпечується діяльністю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Незважаючи на те, що наявність незалежного контрольного (наглядового) органу у сфері захисту персональних даних відповідає європейським стандартам, в науковій літературі зустрічається обґрунтована критика підходу до такого органу у вітчизняному законодавстві, оскільки ідея включення інституту Омбудсмена в механізм здійснення завдань та функцій центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері персональних даних (контроль у приватному секторі/прийняття нормативно-правових актів) та наділення його не властивими повноваженнями у цій сфері є такою, що не повною мірою узгоджується з відповідними положеннями Конституції України [221, с. 119]. Тут доречною була би узагальнююча позиція автора щодо функціонування такого незалежного контрольного (наглядового) органу у сфері захисту персональних даних в Україні зважаючи на практику країн ЄС, а саме: чи доцільно і надалі покладати такі функції на Омбудсмена, чи потрібно створити спеціальний орган, чи наділити відповідними функціями один із існуючих?

Разом із тим, висловлені зауваження є певною мірою дискусійними і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Ю.Д. Белової як такі, що не стосуються концептуальних положень дисертації та не зменшують належний рівень рецензованого дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертація Юлії Дмитрівни Белової на тему «Цивільні правовідносини щодо персональних даних» є завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення конкретної для науки цивільного права задачі, а саме визначення специфіки саме цивільних правовідносин щодо персональних даних та особливостей правового регулювання даних відносин.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, у рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Окремо в роботі запропоновано актуальні теоретичні підходи та сформульовано пропозиції щодо шляхів удосконалення цивільно-правового регулювання персональних даних. Викладені в дисертації рекомендації щодо удосконалення національного законодавства та правозастосування є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, знайшли відображення у наукових статтях, що були підготовлені та опубліковані автором дисертації, кількість і якість яких відповідає чинним вимогам щодо публікацій.

Авторкою опрацьовано значну кількість вітчизняної фахової літератури за темою дисертації. Існуючі в юридичній літературі теоретичні положення, що стосуються досліджуваної теми, були дисертанткою належним чином критично

проаналізовані та на цій основі зроблені відповідні пропозиції з удосконалення національного законодавства та правозастосування.

Враховуючи наведене, можна стверджувати про достатній рівень науковості та обґрунтованості висловлених автором у дисертації наукових суджень, положень, висновків і рекомендацій. З огляду на викладене, дисертаційна робота Ю.Д. Белової є завершеною науковою працею, а висновкам, зробленим у дисертації, властиві необхідні ознаки новизни.

Підсумовуючи вищезазначене, є всі підстави вважати, що дисертація Юлії Дмитрівни Белової на тему «Цивільні правовідносини щодо персональних даних», за змістом, обсягом, оформленням і науковою новизною відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами) та п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її автор, Юлія Дмитрівна Белова, за результатами публічного захисту, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»**

О.І. Чепис

**Підпис Чепис О.І.
«засвідчую»
Вчений секретар
ДВНЗ «УжНУ»**

О.О. Мельник